

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<https://doi.org/10.15407/etet2026.02.105>

УДК 347.771.78

JEL: O34, O38

Володимир Хаустов

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ І РОЗРОБОК

Сучасний стан розвитку глобальної економіки характеризується поширенням інновацій, розвитком глобальної та національних систем охорони і захисту інтелектуальної власності. Сутність поняття "захист прав інтелектуальної власності" визначається комплексним, міжнародно визнаним механізмом регулювання щодо: створення й визнання прав на об'єкти права інтелектуальної власності та попередження й усунення порушень суб'єктів права інтелектуальної власності, зокрема у судовому порядку. Крім захисту прав інтелектуальної власності надзвичайно важливим для функціонування системи інтелектуальної власності є комерціалізація результатів досліджень та розробок.

Визнано, що інтелектуальна власність відіграє вирішальну роль у захисті технічних чи будь-яких інших інновацій. Зараз спостерігається, з одного боку, процес посилення захисту особистих немайнових прав творців інтелектуальних цінностей, а з іншого – комерціалізація майнових (економічних) прав. Сучасна економіка все більше орієнтується на нематеріальні активи, захищені правами інтелектуальної власності, а раціональне управління ІВ стало невід'ємною частиною будь-якої успішної бізнес-стратегії. Попри зусилля, в Україні поки не вдалось сформуванню надійну систему охорони інтелектуальної власності, оскільки

Хаустов Володимир Кирилович (khau@ief.org.ua), канд. тех. наук; вчений секретар Державної установи "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України". <https://orcid.org/0000-0003-3572-7595>; <https://ror.org/0244nkc36>

Стаття підготовлена в рамках виконання наукового дослідження: "Комплексне наукове дослідження динаміки та структурних змін у світовій економіці" на замовлення Міністерства освіти та науки України за пріоритетним напрямом наукової та науково-технічної діяльності Державної установи "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України".

Цитування:

Хаустов, В.К. (2026). Захист прав інтелектуальної власності та комерціалізація результатів досліджень та розробок. *Економічна теорія*, (2), 105–119. <https://doi.org/10.15407/etet2026.02.105>

Khaustov, V. (2026). Protection of intellectual property rights and commercialization of research and development results. *Ekon. teor. – Economic Theory*, (2), 105–119. <https://doi.org/10.15407/etet2026.02.105>

© В. Хаустов, 2026

Creative Commons Attribution 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

ISSN 1811-3141. *Економічна теорія*. 2026. № 1: 105–119

105

її досі не розглядають як один із ключових чинників економічного розвитку країни. Надходження заявок на об'єкти промислової власності мають стабільну спадну динаміку патентування винаходів, корисних моделей та реєстрації знаків для товарів і послуг. Водночас спостерігається наднизька інвестиційна активність юридичних осіб у сфері досліджень і розробок та нематеріальних активів, а також їхня незначна участь у трансфері технологій.

Показано, що стартапи – це новий спосіб комерціалізації інновацій або інноваційних технологій, більш гнучкий і прогресивний у порівнянні з традиційним використанням інтелектуальної власності. Попри нестабільну економічну ситуацію, довготривалу кризу та інші несприятливі для бізнесу чинники, вітчизняні розробники створюють успішні стартапи, кількість яких на кінець 2023 року сягнула 1500 активних стартапів. Їхня вагомість підтверджується динамікою капіталізації: упродовж 2020–2022 років вартість українських стартапів зросла в 3,3 рази і досягла 23,3 млрд євро.

Ключові слова: захист прав інтелектуальної власності, комерціалізація результатів інтелектуальної діяльності, трансфер технологій, система охорони інтелектуальної власності, нематеріальні активи, стартапи.

PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AND COMMERCIALIZATION OF RESEARCH AND DEVELOPMENT RESULTS

Khaustov Volodymyr (khou@ief.org.ua), PhD in Engineering, Scientific Secretary of the State Organization "Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine". <https://orcid.org/0000-0003-3572-7595>; <https://ror.org/0244nkc36>

The current state of global economic development is characterized by the spread of innovation and the development of global and national systems for the protection and enforcement of intellectual property rights. The essence of the concept of "intellectual property rights protection" is defined by a comprehensive, internationally recognized regulatory mechanism for: the creation and recognition of rights to intellectual property objects and the prevention and elimination of violations of intellectual property rights, including through legal proceedings. In addition to the protection of intellectual property rights, the commercialization of research and development results is extremely important for the functioning of the intellectual property system.

The purpose of the study is to summarize trends in the patenting of intellectual property rights over the years of independence, identify the main problems in forming a reliable intellectual property protection system, and create conditions for the commercialization of research and development results and technology transfer.

It is recognized that intellectual property plays a decisive role in protecting technical or any other innovations. Currently, on the one hand, there is a process of strengthening the protection of personal non-property rights of creators of intellectual values, and on the other hand, there is a commercialization of property (economic) rights. The modern economy is increasingly focused on intangible assets protected by intellectual property rights, and rational IP management has become an integral part of any successful business strategy. Unfortunately, however, Ukraine has not yet managed to establish a reliable system for the protection of intellectual property. And in Ukraine, intellectual property is not yet considered one of the key factors in the country's economic development. The number of applications for industrial property rights has been steadily declining in terms of patenting inventions, utility models, and registering trademarks for goods and services. It is also necessary to note the extremely low level of investment by legal entities in research and development and intangible assets, and insignificant participation in technology transfer.

It has been shown that startups are a new way of commercializing innovations or innovative technologies, which is more flexible and progressive compared to the traditional use of intellectual property. Despite the unstable economic situation, prolonged crisis, and other factors unfavorable for business, Ukrainians are developing successful startups. At the end of 2023, there were 1,500 active startups in Ukraine. The significance

of Ukrainian startups is confirmed by their value. From 2020 to 2022, their value increased 3.3 times and reached €23.3 billion.

Keywords: protection of intellectual property rights, commercialization of intellectual activity results, technology transfer, intellectual property protection system, intangible assets, startups.

Мета дослідження полягає в узагальненні тенденцій патентування об'єктів права інтелектуальної власності за роки незалежності, ідентифікації проблем формування надійної їх системи охорони та створенні умов для комерціалізації результатів досліджень і розробок. Водночас аналізуються можливості розроблення ефективної технологічної політики на основі досвіду ЄС, що передбачає поєднання ринкових та неринкових каналів трансферу технологій, запровадження системи моніторингу наукового та людського капіталу, а також оцінку спроможності впроваджувати критично важливі технології.

Дослідження щодо належного захисту інтелектуальної власності (ІВ) в умовах повоєнного відновлення економіки України базується на їх систематизації відповідно до сутності поняття "захист прав інтелектуальної власності" та з урахуванням досвіду ЄС.

Сутність поняття "захист прав інтелектуальної власності" визначається комплексним, міжнародно визнаним механізмом регулювання щодо: а) створення й визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності; б) попередження й усунення порушень суб'єктів права інтелектуальної власності, у тому числі у судовому порядку (Lapko, 2020; Malets, 2024).

Надійна система охорони ІВ на рівні держави або інтеграційного угруповання сприяє розвитку інноваційних підприємств. Різні форми інтелектуальної власності, такі як патенти, корисні моделі, авторські права, комерційні таємниці та сорти рослин, породи тварин, спеціально захищають винахідницьку фазу інновацій. Торгові марки, знаки сертифікації та географічні зазначення захищають фазу маркетингу, позиціонування на ринку та диференціацію продукту. У всіх випадках захист інтелектуальної власності допомагає забезпечити інвестиції в пов'язані продукти та послуги та зберегти конкурентну перевагу, підкреслюючи його симбіотичний зв'язок з інвестиціями (Колісник, 2023).

Визнаним є те, що інтелектуальна власність (ІВ) відіграє вирішальну роль у захисті технічних, маркетингових та організаційних інновацій (Шакірова, 2014). Це полегшує комерціалізацію нових продуктів і послуг, а також допомагає споживачам їх ідентифікувати та розрізнити. На рівні компаній надійна стратегія захисту інтелектуальної власності може підвищити їх здатність залучати інвесторів, тим самим забезпечувати фінансові ресурси для подальшого інвестування в інновації та їх захист (Шабалін, 2018; Петренко, Бутнік-Сіверський, 2024).

У сучасних умовах спостерігається як посилення захисту особистих немайнових прав творців інтелектуальних цінностей, так і комерціалізація майнових (економічних) прав. Нематеріальні активи, такі як винаходи, художні та культурні твори, бренди, програмне забезпечення, ноу-хау, бізнес-процеси та дані, є наріжними каменями сучасної економіки. Права інтелектуальної власності, тобто патенти, товарні знаки, зразки, авторські та суміжні права, географічні зазначення і права на сорти рослин, породи

тварин, а також правила захисту комерційної таємниці, допомагають підприємцям і компаніям оцінювати свої нематеріальні активи. У сучасній економіці промислові продукти та процеси все більше покладаються на нематеріальні активи, захищені правами інтелектуальної власності (Гусь, 2013), а раціональне управління ІВ стало невід'ємною частиною будь-якої успішної бізнес-стратегії (Оганісян, 2022). Компанії, включно з малими та середніми підприємствами та стартапами, покладаються на права інтелектуальної власності для забезпечення зовнішнього фінансування та захисту своїх активів від конкурентів на світовому ринку. Галузі, які інтенсивно використовують права інтелектуальної власності, відіграють важливу роль в економіці та пропонують суспільству стабільні робочі місця¹.

Але, на жаль, в Україні за роки незалежності так і не вдалось сформувати надійну систему охорони інтелектуальної власності (Чуницька, Бондарук, 2023). Основні прогалини у цій сфері достатньо чітко і виважено окреслені у проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020–2025 років, яка була успішно обговорена під час парламентських слухань на тему "Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні" 16 грудня 2019 р. Серед проблем відзначено:

- недостатнє освоєння результатів інтелектуальної творчості та інноваційної діяльності, що становить основу конкурентоспроможної знанневої, цифрової економіки;
- вкрай низьке використання малими і середніми підприємствами потенціалу ІВ;
- недостатньо ефективний рівень державного управління у сфері правової охорони ІВ, обумовлений незавершеністю інституційної реформи у цій сфері;
- низький рівень взаємодії державних, професійних та громадських інституцій у сфері правової охорони й захисту ІВ;
- високий рівень піратства і контрафакції, що становить підвищений ризик для економічної безпеки країни та здоров'я вітчизняного споживача;
- недостатня участь правласників у захисті своїх прав інтелектуальної власності, що значно знижує ефективність застосування цих заходів;
- відсутність прозорості в діяльності організацій колективного управління авторськими і суміжними правами;
- відсутність послідовної політики у сфері ІВ у системі науки й освіти;
- низький рівень культури у сфері ІВ тощо (Хаустов, 2023).

Заключний висновок сформульовано жорстко: "У підсумку, інтелектуальна власність в Україні допоки не розглядається як один із ключових факторів в економічному, соціальному й культурному розвитку країни"². Зараз Український національний офіс інтелектуальної власності та іннова-

¹ European Commission. (2023). *Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries* (Commission Staff Working Document SWD(2023) 153 final). <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9611-2023-INIT/en/pdf/>

² Верховна Рада України. (2019). *Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020–2025 року: Проєкт*. Парламентські слухання, (5). <https://ukrpatent.org/uk/articles/national-strategy-2020-25/>

цій (УКРНОІВІ) підготував новий варіант Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні, погодив його з ВОІВ і передасть у Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України. Не сприяли розвитку сфери ІВ і численні зміни державних інституцій, які опікувались ІВ (*Jarrett, 2017; Merges, 1999*).

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 11.05.2017 №320 Державна служба інтелектуальної власності України (ДСІВ) з 19.05.2017 припинила виконувати функції з реалізації державної політики у сфері ІВ. Відповідну діяльність відтоді здійснювало Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (МЕРТ). Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.10.2020 № 1267-р державне підприємство "Український інститут інтелектуальної власності" (Укрпатент) виконував функції Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ). У жовтні 2022 р. Кабінет Міністрів України передав функції Національного органу інтелектуальної власності від ДП "Укрпатент" до державної організації УКРНОІВІ, згідно з розпорядженням КМУ від 28.10.2022 № 943-р.

Якщо подивитись динаміку патентування в Україні, то можна побачити зниження активності національних винахідників щодо подання заявок на патент та суб'єктів підприємницької діяльності щодо реєстрації торговельних марок за національними та міжнародно визнаними процедурами (*Fesenko, Korskanov et al. 2020; Воспрякова, Махова; Хаустов, 2023*). За даними відповідальних органів інтелектуальної власності, надходження заявок на об'єкти промислової власності мають доволі усталену спадну динаміку патентування винаходів, корисних моделей та реєстрації знаків для товарів і послуг (табл. 1 та табл. 2) після глобальної економічної кризи 2008–2009 років.

При цьому вітчизняні заявники віддають перевагу національним процедурам подачі заявок, що пов'язано, скоріш за все, з організаційними та фінансовими проблемами, зокрема відсутністю досвіду в підготовці подібних заявок (*Чехун, Кот, Вашуленко, 2012; Хаустов, 2021*).

Під комерціалізацією результатів інтелектуальної діяльності розуміють процес трансформації результатів НДДКР у продукти та послуги на ринку з метою отримання доходу від їх продажу, ліцензування або самостійного використання (*Kodynetz, Maidanyk, 2019; Коваль, 2024*). У загальному вигляді процес комерціалізації передбачає пошук, оцінку та відбір перспективних проєктів і розробок як результатів інтелектуальної діяльності для фінансування, залучення коштів, юридичного закріплення прав на результати інтелектуальної діяльності, їх впровадження у виробництво, а також подальшу модифікацію та супровід виробленого продукту.

З позицій охорони прав, під комерціалізацією інтелектуальної власності розуміють застосування виняткових прав на використання і передачу інтелектуальної власності. З позицій об'єктів прав розрізняють комерціалізацію наукових розробок, інновацій та технологій (*Коваль, 2024*). Комерціалізацію наукових розробок пов'язують з інноваційним процесом, інноваційною діяльністю, в ході яких науковий результат чи технологічна розробка реалізуються з отриманням комерційного ефекту. Комерціалізація технологій є формою технологічного трансферу, за якого споживач (покупець) набуває права на використання знань і виплачує їх власнику (розробнику

технології) в тій чи іншій формі винагороду в розмірах, визначених умовами ліцензійної (або іншої) угоди між ними.

Таблиця 1
Надходження заявок на об'єкти промислової власності України у 2007–2024 рр.

Об'єкти промислової власності	Винаходи			Корисні моделі
	всього	за національною процедурою	за процедурою РСТ/у т.ч. від національних заявників	
2007	6 163	3 766	2 397 / -	8 870
2008	5 661	3 113	2 548 / 2	9 636
2009	4 815	2 681	2 134 / -	9 203
2010	5 311	2 811	2 500 / 2	10 686
2011	5 257	2 936	2 321 / 1	10 426
2012	4 944	2 834	2 110 / 1	10 229
2013	5 418	3 132	2 286 / 3	10 175
2014	4 814	2 675	2 139 / 2	9 384
2015	4 497	2 506	1 991 / 2	8 618
2016	4 093	2 422	1 671 / 1	9 559
2017	4 049	2 494	1 555 / 4	9 112
2018	3 975	2 363	1 612 / 2	9 115
2019	3 856	2 302	1 554 / 1	8 454
2020	3 194	1 611	1 583 / 3	5 273
2021	3 390	1 574	1 816 / 5	4 427
2022	2 760	1 017	1 743 / 4	2 378
2023	2 911	1 190	1 721 / 7	3 504
2024	2 559	1 155	1 404 / 3	3 748

Джерело: складено за даними Державної служби інтелектуальної власності та її правонаступників.

Таблиця 2
Надходження заявок для отримання свідоцтв на знаки для товарів і послуг у 2007–2024 рр.

Показник/ рік	Надійшло заявок за національною процедурою			Надійшло заявок за міжнародною процедурою
	всього	від національних заявників	від іноземних заявників	
2007	23 746	19 887	3 859	9 520
2008	22 371	18 497	3 874	10 712
2009	17 866	14 744	3 122	8 613
2010	20 603	16 711	3 892	7 974
2011	21 094	16 836	4 258	8 665
2012	22 781	17 940	4 841	8 774
2013	24 471	19 769	4 702	9 922
2014	18 796	15 141	3 655	8 484
2015	24 652	21 245	3 407	7 969
2016	29 600	26 064	3 536	6 005
2017	30 183	26 275	3 908	7 634
2018	30 900	27 328	3 570	7 752
2019	33 736	29 828	3 908	8 458
2020	27 895	23 841	4 054	7 644
2021	31 351	27 029	4 322	8 121
2022	16 095	13 905	2 289	6 919
2023	25 232	22 479	2 753	5 566
2024	23 817	20 974	2 843	5 267

Джерело: складено за даними Державної служби інтелектуальної власності та її правонаступників.

З позицій ринкових відносин, комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок характеризують показники пропозиції, попиту та вартості об'єкта права інтелектуальної власності.

Важливою складовою процесів комерціалізації є законодавче закріплення розподілу прибутку між окремими дослідниками, інститутами і посередниками. За типом організації посередники поділяються на державні (їх діяльність субсидується), державно-приватні (їх діяльність фінансується за рахунок пайової участі інституту/держави і приватного партнера) і приватних.

У цьому зв'язку варто відмітити, що в Україні на державному рівні здійснюються певні кроки щодо створення інституцій, які можуть сприяти комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема 26 липня 2017 р. між Міністерством економіки України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності укладено Меморандум про взаєморозуміння щодо створення Центрів підтримки технологій та інновацій (TISC) в Україні на базі Державної організації "Національний офіс інтелектуальної власності" (назва 2017 р.). Проєкт TISC спрямований на розвиток інтелектуальної власності та стимулювання інноваційних процесів. Основною метою TISC є надання винахідникам віддаленого доступу до високоякісної технічної інформації і пов'язаних послуг, що дозволяє винахідникам розкрити свій потенціал, забезпечити охорону прав і управління ними³. З початку 2019 р. Мінекономрозвитку забезпечило розширення мережі TISC в Україні.

Мережу TISC представляють: Головний офіс TISC Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ, м. Київ), 29 Центрів підтримки технологій та інновацій (TISCs), які створені до 2024 р. та продовжують функціонувати, а також 17 Центрів TISCs, які створені у 2024 р.

Якщо проаналізувати активність юридичних осіб в Україні щодо інвестування в НДДКР та нематеріальні активи, то вона вкрай низька. Також можна відмітити і незначну участь у трансфері технологій. Частка витрат на НДДКР у ВВП, починаючи з 2010 р., неухильно знижувалася і в останні роки скоротилася до 0,33% (табл. 3).

В Україні, незважаючи на світові тенденції, нематеріальні активи (НМА) не перетворилися на повноцінні фінансові інструменти інвестування (Crouzet, Ma, 2023; Jarrett, 2019; Oprean-Stan, Stan, Pele, 2018). Відмічається "низький рівень активності переважної більшості суб'єктів господарювання щодо придбання чи створення НМА шляхом доведення власних розробок до стану, придатного для реалізації на ринку або використання у власних бізнес-процесах для отримання майбутньої економічної вигоди" (Мукомела-Михалець, 2017). Про це свідчить структура капітальних інвестицій в Україні (табл. 4). Наведені дані визначають вкрай низький рівень інвестицій у НМА в межах 3,6–6,7% від загальної суми капітальних інвестицій. При цьому переважають інвестиції в програмне забезпечення та бази даних. Якщо врахувати, що впродовж багатьох років питома вага капітальних інвестицій у ВВП до 2022 р. не перевищувала 15%, то питома вага інвестицій в НМА не перевищує 0,8-1,0% ВВП, що не відповідає загальносвітовим тенденціям.

³ <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=363c5719-3104-4d3d-bf0b-80298d038b9f&title=TSentriPidtrimkiTehnologiiTalnnovatsii&isSpecial=true>

Таблиця 3

Динаміка витрат на наукові дослідження і розробки у 2010–2023 рр.

Роки	Витрати на наукові дослідження і розробки, усього, млн грн	У тому числі % до загального обсягу витрат на наукові дослідження і розробки			Частка витрат на наукові дослідження і розробки у ВВП, %
		фундаментальні наукові дослідження	прикладні наукові дослідження	науково-технічні (експериментальні) розробки	
2010 ⁴	8107,1	26,8	19,6	53,6	0,75
2011 ⁴	8513,4	25,9	21,3	52,8	0,65
2012 ⁴	9419,9	27,8	21,5	50,7	0,67
2013 ⁴	10248,5	26,3	20,1	53,6	0,70
2014 ^{4,5}	9487,5	25,9	19,8	54,3	0,60
2015 ^{4,5}	11003,6	22,4	17,8	59,8	0,55
2016 ⁵	11530,7	19,3	22,2	58,5	0,48
2017 ⁵	13379,3	21,9	23,6	54,5	0,45
2018 ⁵	16773,7	22,4	21,3	56,3	0,47
2019 ⁵	17254,6	21,7	21,1	57,2	0,43
2020 ⁵	17022,4	25,0	23,3	51,7	0,41
2021 ^{5,6}	20973,8	24,6	23,0	52,4	0,38
2022 ^{5,6}	17117,8	23,8	28,2	48,0	0,33
2023 ^{5,6}	21348,1	20,7	29,7	49,6	0,33

Джерело: складено за даними Держстату України.

Таблиця 4

Структура капітальних інвестицій в Україні за видами активів у 2018–2024 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
інвестиції в матеріальні активи	93,3	96,4	95,5	95,5	94,6	95,3	93,8
житлові будинки	10,1	9,5	8,7	9,1	7,9	7,1	6,9
нежитлові будівлі	14,7	15,4	15,3	13,5	11,9	11,3	11,6
інженерні споруди	19,4	22,6	27,0	28,0	19,8	28,1	27,2
машини, обладнання та інвентар	33,1	34,0	31,5	30,0	32,7	32,3	32,8
транспортні засоби	12,1	10,8	8,9	10,3	10,6	10,2	10,1
земля	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,4	0,6
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	0,7	0,7	0,9	0,9	1,6	1,3	0,7
інші матеріальні активи	2,9	3,1	2,8	3,3	9,8	4,6	3,9
інвестиції в нематеріальні активи	6,7	3,6	4,5	4,5	5,4	4,7	6,2
з них							
програмне забезпечення та бази даних	2,0	1,7	2,5	2,6	3,9	3,5	3,7

Джерело: складено за даними Держстату України.

⁴ Дані за 2010–2015 роки перераховано без урахування витрат на виконання науково-технічних послуг.

⁵ Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях; дані за 2022–2023 роки наведено без урахування тимчасово окупованих Російською Федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

⁶ Інформація за 2021–2023 роки сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів.

ВОІВ та Бізнес-школа Луїсса (*Luiss Business School, LBS*), започаткували публікацію звіту "Світові нематеріальні інвестиції. Основні моменти"⁷. Автори відмічають, що сукупний обсяг інвестицій у нематеріальні активи у 2023 році досяг 6,9 трлн дол. США, тоді як у 1995 р. становив 2,9 трлн дол. США. З 2008 року темпи зростання інвестицій у нематеріальні активи втричі перевищують темпи зростання інвестицій у матеріальні активи, які у 2023 році становили 4,7 трлн дол. США⁸. У 2023 році нематеріальні інвестиції становили понад 16% ВВП у таких країнах, як Швеція, США та Франція.

Реєстрація відомостей щодо розпорядження правами на об'єкти промислової власності (ОПВ): загальна кількість ОПВ, чинних станом на 1 січня 2024 року, стосовно яких до відповідних державних реєстрів внесені відомості щодо передання виключних майнових прав інтелектуальної власності та видачі ліцензій, становить 4085, з них: 148 винаходів, 154 корисних моделей, 217 зареєстрованих промислових зразків та 3566 торговельних марок⁹. Причому 87,3% з них це торговельні марки і тільки 3,6% – винаходи. Тобто українські винаходи та корисні моделі реально мало кому потрібні. Наведені цифри говорять про величезні проблеми у розвитку української науки і практичну відсутність реальних результатів наукових досліджень, які можуть бути комерціалізовані.

У табл. 5 наведено порівняльну інформацію за 2022–2024 роки про кількість ОПВ, стосовно яких внесені відомості щодо розпорядження майновими правами.

Кількість придбаних і проданих нових технологій промисловими підприємствами в Україні та за її межами за видами економічної діяльності за 2021, 2023 роки.

Кількість придбаних нових технологій у 2021 р. – 374, у 2023 р. – 270, з них за межами України – 60 та 30 відповідно. Розподіл за формами придбання/продажу (права, ліцензії, ноу-хау тощо) Держстат не наводить у зв'язку з вимогою Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій статистичної конфіденційності. Кількість проданих нових технологій у 2021 році – 56, у 2023 році – 172.

Отже, всупереч сучасним тенденціям розвитку міжнародного трансферу технологій, в Україні цей процес практично відсутній.

Варто відзначити, що в останні роки в Україні поширене ефективне використання стартапів. Стартап (англ. *startup*), стартап-компанія – нещодавно створена компанія (можливо, не зареєстрована офіційно, але планує стати офіційною), що будує свій бізнес на основі інновацій або інноваційних

⁷ World Intellectual Property Organization, & Luiss Business School. (2024). *World intangible investment highlights: Better data for better policy* (June 2024 ed.). <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-m2024-32-en-world-intangible-investment-highlights.pdf>

⁸ World Intellectual Property Organization, & Luiss Business School. (2024). *World intangible investment highlights: Better data for better policy*; World Intellectual Property Organization. (2024, June 25). *New WIPO data show intangible asset investment growing fast, spreading globally* [Press release]. PR/2024/920. https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2024/article_0008.html

⁹ Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. (2024). *Річний звіт 2023*. (с. 42). https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/09/Annual_Report-2023-web3.pdf

Таблиця 5

Розподіл видів договорів за кількістю ОПВ у 2022–2024 рр.

Вид договору	Передача права	Виключні ліцензії	Невиключні ліцензії	"Відкриті" ліцензії
Винаходи				
2022	60	–	–	15
2023	69	–	2	18
2024	87			
Корисні моделі				
2022	27	–	–	18
2023	73	2	–	41
2024	49		2	
Промислові зразки				
2022	44	–	1	24
2023	83	1	1	–
2024	41		2	
Торговельні марки				
2022	1010	14	29	–
2023	1523	17	43	–
2024	1377		67	
Усього				
2022	1141	14	30	57
2023	1748	20	46	59
2024	1554		71	30

Джерело: складено за даними: Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. (2024). *Річний звіт 2023*. (с. 43); Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. (2025). *Інформаційний дашборд: Показники діяльності ІР офісу за 2024 рік*. https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/IP_ofis_dashboard_2024-web.pdf

технологій, не вийшла на ринок або почала на нього виходити, і що володіє обмеженими ресурсами. Інновації, на основі яких будують свій бізнес стартапи, можуть бути як глобальними, так і локальними, тобто бути інновацією в окремо взятій країні, але при цьому в інших країнах ця технологія вже не є інноваційною. Попри нестабільну економічну ситуацію, довготривалу кризу та інші несприятливі для бізнесу фактори, наші фахівці створюють успішні стартапи. Інноваційність вітчизняних проєктів підтверджується вартістю українських стартапів. Із 2020 по 2022 рік їхня вартість зросла в 3,3 раза і досягла 23,3 млрд євро.

У дослідженні *Dealroom,CEE Startups 2025*, підготовленому у співпраці з *Cogito Capital, UNIQA Ventures i Vestbee*, зазначено, що за останнє десятиліття загальна вартість системи стартапів в регіоні Центральної та Східної Європи (ЦСЕ) зросла в 15 разів, що більш ніж удвічі перевищує 7-кратний темп зростання в Європі в цілому. Приватні стартапи в Центральній та Східній Європі зараз досягли найвищої сумарної вартості в 163 млрд євро. При цьому Україна – на третьому місці по цій капіталізації з результатом в 30 млрд євро (*Ярова, 2025*). Для стартапів ЦСЕ характерним є перенесення штаб-квартир в іншу країну, ніж країна їхнього походження: у середньому це зробили 48% компаній, тоді як в Україні цей показник перевищує 90% від загальної кількості заснованих проєктів.

Станом на кінець 2023 року в Україні налічувалося 1500 активних стартапів. Ще понад 600 проєктів були засновані за участі українських команд або випускників вітчизняних університетів. Крім того, в Україні пред-

ставлено понад 500 іноземних стартапів, які відкрили тут свої офіси, а також сотні компаній та студій з розробки програмного забезпечення (Мельник, & Несенюк, 2023).

Взагалі, оцінюючи ситуацію зі стартапами, можна констатувати, що стартапи – це новий спосіб комерціалізації інновацій або інноваційних технологій, більш гнучкий і прогресивний у порівнянні з традиційним використанням інтелектуальної власності.

Висновки

В Україні тривають негативні тенденції щодо створення та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, використання механізмів трансферу технологій. Ідентифіковано системні проблеми за основними індикаторами інноваційної діяльності, зокрема: скорочення інвестицій у дослідження і розробки, зменшення кількості інноваційно активних підприємств та впроваджених технологій, низьку інтенсивність укладання договорів із трансферу технологій, а також повільне використання нематеріальних активів для розвитку компаній. Натомість активно розвивається сфера стартапів, ринок яких оцінюється у понад 30 млрд євро і яка, скоріш за все, йде на зміну існуючим традиційним схемам використання інтелектуальної власності.

Україна потребує нарощення інвестицій у сферу НДДКР, упровадження ефективної національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності. Враховуючи досвід ЄС, важливо розробити ефективну технологічну політику, що поєднує ринкові та неринкові канали міжнародного трансферу технологій.

У контексті євроінтеграції Єврокомісія відмічає: відсутність прогресу щодо гармонізації Закону про патенти та деяких його імплементаційних норм, зокрема щодо патентоспроможності; відсутність прогресу щодо адаптації законодавства України про торговельні марки; не відбулося жодних законодавчих змін щодо приведення у відповідність національного законодавства з Директивою ЄС про комерційну таємницю.

"У контексті євроінтеграції Єврокомісія зазначає: прогресу в гармонізації Закону про патенти та його імплементаційних норм (зокрема стосовно патентоспроможності) не досягнуто; законодавство України про торговельні марки залишається неадаптованим; так само не відбулося законодавчих змін для приведення національних норм у відповідність до Директиви ЄС про комерційну таємницю".

Україні варто імплементувати положення "Плану дій щодо інтелектуальної власності для підтримки відновлення та стійкості ЄС" стосовно основних напрямів з конкретними пропозиціями щодо дій для: оновлення системи захисту ІВ; стимулювання використання та розгортання інтелектуальної власності, особливо серед малих і середніх підприємств; полегшення доступу до нематеріальних активів і обміну ними, одночасно гарантуючи справедливу віддачу від інвестицій; забезпечення кращого захисту прав інтелектуальної власності та покращення захисту на глобальному рівні.

Слід запровадити можливість використання в Україні досвіду ЄС, коли Єврокомісія разом із Європейським патентним відомством (EUIPO) започаткували надання ваучерів (грантів) для фінансування реєстрації

прав інтелектуальної власності та надання стратегічних консультацій у сфері інтелектуальної власності.

Зважаючи на очікуваний приплив інвестицій задля відновлення економіки України, у тому числі у формі об'єктів права інтелектуальної власності, необхідно імплементувати досвід ЄС щодо запровадження системи моніторингу технологій, яка має включати дослідження та людський капітал, а також оцінку спроможності комерціалізувати та застосовувати критично важливі технології. Такий моніторинг має стати інструментом для захисту доступу до критичних технологій і для запобігання небезпечній залежності від певних компаній або країн.

Література

1. Вострякова, В. Ю., & Махова, Г. В. (2021). *Патентна статистика як індикатор інноваційної діяльності вітчизняних підприємств*. <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/download/2612/2483>
2. Гусь, А. В. (2013). Право інтелектуальної власності як елемент нематеріальних активів. В *Проблеми та перспективи удосконалення управління інтелектуальною власністю*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (с. 52–55) (Полтава, 28 березня 2013 р.). ПолтНТУ.
3. Коваль, І. (2024). *Законодавче регулювання комерціалізації у сфері інтелектуальної власності*: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності (м. Київ, КПІ ім. Ігоря Сікорського, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. КПІ ім. Ігоря Сікорського. <http://cpdcipr.kpi.ua/article/view/302611/294592>
4. Колісник, А. С. (2023). Сучасні проблеми захисту прав інтелектуальної власності (на основі судової практики). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 1(78), 192–197. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.31>
5. Мельник Т., & Несенюк А. (2023, 14 грудня). Сукупна вартість усіх українських стартапів – €23,3 млрд. Це на €4 млрд менше, ніж у 2021 році. *Forbes*. <https://forbes.ua/news/sukupna-vartist-usikh-ukrainskikh-startapiv-233-mlrd-tse-na-4-mlrd-menshe-nizh-u-2021-rotsi-14122023-17912>
6. Мукомела-Михалець, В. О. (2017). Нематеріальні активи промислових корпорацій: проблеми нарощування і розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*, 24(1), 127–130.
7. Оганісян, Ц. (2022). Окремі питання правового регулювання нематеріальних активів у сфері господарювання. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*, (4), 182–188.
8. Петренко, В. О., Бутнік-Сіверський, О. Б. (2024). Захист прав інтелектуальної власності у сфері національної безпеки і оборони України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 1(84), 217–229. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.32>
9. Хаустов, В. К. (2023). Економічні аспекти посилення захисту прав інтелектуальної власності. *Економічна теорія*, (1), 31–46. <https://doi.org/10.15407/etet2023.01.031>
10. Хаустов, В. К. (2021). Інтелектуальна власність – потенціал інноваційного розвитку України. *Економіка України*, 64(1(710)), 69–83. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.01.069>
11. Хаустов, В. К. (2023). Бренди у сфері інтелектуальної власності. *Економіка України*, 66(5(738)), 3–22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.05.003>
12. Чехун, В. О., Кот, О. В., & Вашуленко, О. С. (2012). Патентування винаходів в Україні та світі: тенденції та особливості. *Проблеми науки*, (3), 12–19. <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/51009>

13. Чуницька, І. І., & Бондарук, О. С. (2023). Сучасний стан ринку інтелектуальної власності в Україні. *Економіка та суспільство*, (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-55>
14. Шабалін, А. (2018). Деякі питання захисту права інтелектуальної власності в ЄС: Директива ЄС2004/48/ЄС "Про забезпечення захисту прав інтелектуальної власності". *Теорія і практика інтелектуальної власності*, (6), 46–54. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2018_6_6
15. Шакірова, О.В. (2014). Захист прав інтелектуальної власності: законодавчий аспект. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*, (1), 219–224. http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2014_1_37
16. Ярова, М. (2025, 26 Березня). Український стартап-ринок оцінюється в €30 млрд. Але 90%+ стартапів перебазувалися за кордон – звіт Dealroom. *Scroll*. <https://scroll.media/2025/03/26/ukrayinskyj-startap-rynok-zvit-dealroom/>
17. Crouzet, N., & Ma Yu. (2023, December 12). *Financing and valuation of intangible assets*. WIPO. https://www.kellogg.northwestern.edu/faculty/crouzet/html/papers/WIPO_final.pdf
18. Fesenko, O. M., Korskanov, V. V., Budnyk, O. P., & Pogoretskii, P. P. (2020). Modern Level of Research, Innovation, and Patent Activities in Ukraine. *Science and Innovation*, 16(6). <https://doi.org/10.15407/scine16.06.082>
19. Jarrett, J. E. (2017). Intangible Assets, Intellectual Property and the Misreporting of Financial Events. *Journal of Business & Financial Affairs*. <http://dx.doi.org/10.4172/2167-0234.1000300>
20. Jarrett, J. E. (2019). Valuing intangible assets and financial reporting. *IJCRRMS*, 1(02), 63–74. <http://ijcrrms.com/link.php?id=12>
21. Kodynetz, A. O., & Maidanyk, L. R. (2019). Commercialization of Intellectual Property Rights as Foundation for Innovation: *Science and Innovation*, 15(4), 81–92. <https://doi.org/10.15407/scine15.04.081>
22. Lapko, A. & Polishchuk, M. (2020). Protection of intellectual property rights. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 1(109), 166–172. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2020-5-139-143>
23. Malets, M. (2024). Information technologies for ensuring protection of intellectual property rights: administrative and legal aspects. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки*, 11(1). 191–198. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2024_11_1_29; <https://doi.org/10.23939/law2024.41.191>
24. Oprean-Stan, C., Stan, S.E., Pele, A. (2018). The National Intangible Resources and their Importance in the Current Knowledge-Based Economy. *Management of Sustainable Development*, 10(2), 45–49. [Preprint]. <https://doi.org/10.48550/arxiv.2501.09315>; <https://doi.org/10.2478/msd-2019-0007>
25. Merges, R.P. (1999, Feb 01). *Intellectual Property Rights, Input Markets, and the Value of Intangible Assets*. <https://scispace.com/pdf/intellectual-property-rights-input-markets-and-the-value-of-18tif5ufzo.pdf>; <https://doi.org/10.2139/ssrn.3327663>

References

1. Chekhun, V. O., Kot, O. V., & Vashulenko, O. S. (2012). Patenting of inventions in Ukraine and the world: trends and features. *Problemy nauky – Problems of science*, 3, 12–19. <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/51009/>
2. Chunytska, I., & Bondaruk, O. (2023). Current state of the intellectual property market in Ukraine. *Economy and Society*, (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-55/>
3. Crouzet, N., & Ma Yu. (2023, December 12). *Financing and valuation of intangible assets*. WIPO. https://www.kellogg.northwestern.edu/faculty/crouzet/html/papers/WIPO_final.pdf
4. Fesenko, O. M., Korskanov, V. V., Budnyk, O. P., & Pogoretskii, P. P. (2020). Modern Level of Research, Innovation, and Patent Activities in Ukraine. *Science and Innovation*, 16(6). <https://doi.org/10.15407/scine16.06.082>
5. Hus, A.V. (2013). Intellectual property law as an element of intangible assets. In *Problems and prospects for improving intellectual property management: materials of*

the All-Ukrainian scientific and practical conference (pp. 52–55) (Poltava, March 28, 2013). PoltNTU.

6. Iarova, M. (2025, March 26). The Ukrainian startup market is estimated at €30 billion. But 90%+ of startups have relocated abroad – Dealroom report. *Scroll*. <https://scroll.media/2025/03/26/ukrayinskyi-startap-rynok-zvit-dealroom/>

7. Jarrett, J. E. (2017). Intangible Assets, Intellectual Property and the Misreporting of Financial Events. *Journal of Business & Financial Affairs*. <http://dx.doi.org/10.4172/2167-0234.1000300>

8. Jarrett, J. E. (2019). Valuing intangible assets and financial reporting. *IJCRMS*, 1(02), 63–74. <http://ijrcms.com/link.php?id=12>

9. Khaustov, V. (2021). Intellectual property is the potential for innovative development of Ukraine. *Economy of Ukraine*, 64(1 (710)), 69–83. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.01.069>

10. Khaustov, V. (2023). Economic aspects of strengthening the protection of intellectual property rights. *Econ. teor. – Economic Theory*, (1), 31–46. <https://doi.org/10.15407/etet2023.01.031>

11. Khaustov, V. (2023). Brands in the intellectual property sphere. *Economy of Ukraine*, 66(5(738)), 3–22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.05.003>

12. Kodynetz, A. O., & Maidanyk, L. R. (2019). Commercialization of Intellectual Property Rights as Foundation for Innovation: Science and Innovation, 15(4), 81–92. <https://doi.org/10.15407/scine15.04.081>

13. Kolisnyk, A. S. (2023). Modern problems of protection of intellectual property rights (based on judicial practice). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 1(78), 192–197. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.31>

14. Koval, I. (2024). Legislative regulation of commercialization in the field of intellectual property: materials of the VII All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation, dedicated to the International Intellectual Property Day (Kyiv, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, April 26, 2024): electronic collection. Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. <http://cpdcipr.kpi.ua/article/view/302611/294592>

15. Lapko, A. & Polishchuk, M. (2020). Protection of intellectual property rights. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 1(109), 166–172. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2020-5-139-143>

16. Malets, M. (2024). Information technologies for ensuring protection of intellectual property rights: administrative and legal aspects. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriya: Yurydychni nauky – Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: Legal Sciences*, 11(1), 191–198. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2024_11_1_29; <https://doi.org/10.23939/law2024.41.191>

17. Melnyk T., & Neseniuk A. (2023, December 14). The total value of all Ukrainian startups is €23.3 billion. This is €4 billion less than in 2021. *Forbes*. <https://forbes.ua/news/sukupna-vartist-usikh-ukrainskikh-startapiv-233-mlrd-tse-na-4-mlrd-menshe-nizh-u-2021-rotsi-14122023-17912>

18. Merges, R.P. (1999, Feb 01). *Intellectual Property Rights, Input Markets, and the Value of Intangible Assets*. <https://scispace.com/pdf/intellectual-property-rights-input-markets-and-the-value-of-18tif5ufzo.pdf>; <https://doi.org/10.2139/ssrn.3327663>

19. Mukomela-Mykhalets, V.O. (2017). Intangible assets of industrial corporations: problems of expansion and development. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences"*, 24(1), 127–130.

20. Ohanisian, Ts. (2022). Separate issues of legal regulation of intangible assets in the field of business. *Naukovyi visnyk Dniprovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the Dnipro State University of Internal Affairs*, (4), 182–188.

21. Oprean-Stan, C., Stan, S.E., Pele, A. (2018). The National Intangible Resources and their Importance in the Current Knowledge-Based Economy. *Management of Sustainable Development*, 10(2), 45–49. [Preprint]. <https://doi.org/10.48550/arxiv.2501.09315>; <https://doi.org/10.2478/msd-2019-0007>

22. Petrenko, V. O., Butnik-Siverskyi, O. B. (2024). Protection of intellectual property rights in the field of national security and defense of Ukraine. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 1(84), 217–229. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.32>

23. Shabalin, A. (2018). Some issues of protection of intellectual property rights in the EU: Directive 2004/48/EC On the protection of intellectual property rights. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti – Theory and practice of intellectual property*, (6), 46–54. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2018_6_6 ; <https://doi.org/10.33731/62018.162525>

24. Shakirova, O.V. (2014). Protection of intellectual property rights: legislative aspect. *Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy – International Legal Bulletin: collection of scientific works of the National University of the State Tax Service of Ukraine*, (1), 219–224. http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2014_1_37

25. Vostriakova, V.Iu., & Makhova, H.V. (2021). Patent statistics as an indicator of innovative activity of domestic enterprises. <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/download/2612/2483>

Надходження до редакції / Received – 19 березня 2025 року / March 19, 2026

Прорецензовано / Reviewed – 26 січня 2026 року / January 26, 2026

Підписано до друку / Signed to print – 19 травня 2026 року / May 19, 2026